

НАЦІОНАЛЬНИЙ СТАНДАРТ УКРАЇНИ

**ДСТУ ISO 14005:2020
(ISO 14005:2019, IDT)**

Системи екологічного управління

**НАСТАНОВИ
ЩОДО ГНУЧКОГО ПІДХОДУ
ДО ПОЕТАПНОГО ЗАПРОВАДЖЕННЯ**

Не є офіційним виданням.
Офіційне видання розповсюджує
національний орган стандартизації
(ДП «УкрНДНЦ» <http://uas.gov.ua>)

ПЕРЕДМОВА

- 1 РОЗРОБЛЕНО: Технічний комітет стандартизації «Охорона довкілля» (ТК 82)
- 2 ПРИЙНЯТО ТА НАДАНО ЧИННОСТІ: наказ Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (ДП «УкрНДНЦ») від 15 грудня 2020 р. № 449 з 2021–06–01
- 3 Національний стандарт відповідає ISO 14005:2019 Environmental management systems — Guidelines for a flexible approach to phased implementation (Системи екологічного управління. Настанови щодо гнучкого підходу до поетапного запровадження)
Ступінь відповідності — ідентичний (IDT)
Переклад з англійської (en)
- 4 Цей стандарт розроблено згідно з правилами, установленними в національній стандартизації України
- 5 НА ЗАМІНУ ДСТУ ISO 14005:2015 (ISO 14005:2010, IDT)

Право власності на цей національний стандарт належить державі.
Заборонено повністю чи частково видавати, відтворювати
задля розповсюдження і розповсюджувати як офіційне видання
цей національний стандарт або його частини на будь-яких носіях інформації
без дозволу ДП «УкрНДНЦ» чи уповноваженої ним особи

ДП «УкрНДНЦ», 2021

ЗМІСТ

	с.
Національний вступ	IV
Вступ до ISO 14005:2019	V
1 Сфера застосування.....	1
2 Нормативні посилання	1
3 Терміни та визначення понять	1
3.1 Терміни стосовно організації та лідерства	1
3.2 Терміни стосовно планування	2
3.3 Терміни стосовно підтримування та функціонування.....	3
3.4 Терміни стосовно оцінювання дієвості та поліпшення	4
3.5 Інші терміни.....	5
4 Переваги гнучкого поетапного підходу.....	5
5 Основи системи екологічного управління	6
5.1 Основні положення.....	6
5.2 Лідерство та зобов'язання	7
5.3 Планування, орієнтоване на середовище організації.....	7
5.4 Функціонування.....	8
5.5 Оцінювання дієвості	9
5.6 Поліпшення	9
5.7 Діяльність та процеси, спрямовані на підтримування	9
6 Поетапний підхід	11
6.1 Загальні положення.....	11
6.2 Визначення запланованих результатів етапу.....	12
6.3 Оцінювання стану СЕУ	13
6.4 Вибір сфер для поліпшення СЕУ	13
6.5 Аналізування прогалин	13
6.6 Планування та запровадження поліпшень СЕУ.....	13
6.7 Перевірення та аналізування досягнень	14
Додаток А (довідковий) Використання матриці досконалості для запровадження СЕУ	15
Бібліографія.....	29
Додаток НА (довідковий) Перелік національних стандартів України, ідентичних міжнародним нормативним документам, посилання на які є в цьому стандарті.....	29

НАЦІОНАЛЬНИЙ ВСТУП

Цей національний стандарт ДСТУ ISO 14005:2020 (ISO 14005:2019, IDT) «Системи екологічного управління. Настанови щодо гнучкого підходу до поетапного запровадження», прийнятий методом перекладу, — ідентичний щодо ISO 14005:2019 (версія en) «Environmental management systems — Guidelines for a flexible approach to phased implementation».

Технічний комітет стандартизації, відповідальний за цей стандарт в Україні, — ТК 82 «Охорона довкілля».

Цей стандарт розроблено на заміну ДСТУ ISO 14005:2015, який технічно застарів і не відповідає міжнародним вимогам.

У цьому національному стандарті зазначено вимоги, які відповідають законодавству України.

До стандарту внесено такі редакційні зміни:

— слова «цей міжнародний стандарт» замінено на «цей стандарт»;

— структурні елементи стандарту: «Титульний аркуш», «Передмову», «Зміст», «Національний вступ», першу сторінку, «Терміни та визначення понять» і «Бібліографічні дані» — оформлено згідно з вимогами національної стандартизації України;

— до «Бібліографії» долучено «Національне пояснення», виділене рамкою;

— вилучено «Передмову» до ISO 14005:2019 як таку, що безпосередньо не стосується технічного змісту цього стандарту;

— долучено довідковий додаток НА (Перелік національних стандартів України, ідентичних міжнародним нормативним документам, посилання на які є в цьому стандарті);

У цьому стандарті використано такі позначки та скорочення:

МСП — малі та середні підприємства (*small- and medium-sized enterprises (SMEs)*);

СЕУ — система екологічного управління (*environmental management system (EMS)*).

Копії нормативних документів, посилання на які є в цьому стандарті, можна отримати в Національному фонді нормативних документів.

ВСТУП до ISO 14005:2019

Організації стикаються з великою кількістю проблем, спричинених погіршенням стану природного середовища внаслідок діяльності людини. Зокрема, забруднення впливає на використання водних ресурсів, атмосферного повітря та земельних ділянок; витрати на сировину та енергію все більше змінюються через неефективне використання та нестачу непоновлюваних ресурсів; крім того, збитки від штормів, повеней чи посух збільшуються внаслідок підвищення глобальних температур і зміни клімату.

Ці проблеми призводять до значного впливу на бізнес і суспільство. Регуляторні органи, споживачі, клієнти, місцева громадськість та інші заінтересовані сторони вимагають від організацій запевнення в тому, що вони керують своїми взаємодіями з довкіллям відповідально та що їхня діяльність, продукція і послуги не спричиняють шкідливого впливу на довкілля.

Системний підхід до екологічного управління надає засоби для керування бізнес-ризиками та демонструє високий рівень зобов'язань щодо охорони довкілля. Це дає змогу організаціям реагувати на потреби й очікування заінтересованих сторін. Бізнес-переваги формалізованої системи екологічного управління (далі — СЕУ) охоплюють ефективніше використання ресурсів, зменшення негативного впливу на довкілля, краще дотримання правових вимог та поліпшення стосунків із замовниками.

Багато організацій уже користуються формалізованою СЕУ. Але багато організацій, особливо малі й середні підприємства (далі — МСП), не мають офіційної системи і тому втрачають переваги, які може принести підвищена формальність. Системний підхід до екологічного управління може забезпечити довгостроковий успіх та забезпечити сталий розвиток. Це охоплює захист довкілля, послаблення потенційного несприятливого впливу екологічних умов на організації, сприяння виконанню обов'язкових для дотримання відповідності вимог, підвищення екологічної ефективності, запобігання ненавмисному переміщенню впливів на довкілля на іншу стадію життєвого циклу, досягнення фінансових та експлуатаційних вигод і підтримування обмінювання інформацією з відповідними заінтересованими сторонами.

Повна реалізація СЕУ у всій організації водночас може виявитись важкою і залежить від наявності персоналу та інших ресурсів. Поетапний підхід дає змогу організаціям розробляти свою СЕУ поступово.

Поетапний підхід сприяє отриманню низки переваг. Організації можуть легко оцінити, як час і гроші, вкладені в СЕУ, окуповуються. Вони можуть розробити систему, яка відповідає їхнім потребам, даючи можливість їм запроваджувати таку систему у власному темпі залежно від наявних людських та фінансових ресурсів. Такий підхід може допомогти організаціям побачити, як поліпшення екологічного управління допомагає зменшити витрати, продемонструвати дотримання правових вимог, покращити відносини із громадськістю та задовольнити очікування заінтересованих сторін.

Цей документ показує, як організації можуть впроваджувати СЕУ, використовуючи поетапний підхід з тим, щоб у кінцевому підсумку забезпечити відповідність вимогам ISO 14001. Кожний етап охоплює шість послідовних стадій. Кількість етапів гнучка. Це дає змогу організаціям визначити сферу застосування, тобто діяльність, продукцію та послуги, охоплені СЕУ, а також досягти досконалості СЕУ відповідно до своїх цілей та наявних ресурсів.

Поетапний підхід можна, наприклад, розпочати із проекту, орієнтованого на конкретний екологічний аспект, зокрема використання енергії чи природних ресурсів. Його також може бути використано для задоволення потреб певної заінтересованої сторони, зокрема вимог замовника, або для розв'язання конкретної проблеми, наприклад, демонстрування відповідності правовим вимогам. СЕУ можна поступово розширювати, застосовуючи більшу кількість етапів, наприклад, охоплювати більше екологічних аспектів, задовольняти всі відповідні потреби та очікування заінтересованих сторін на системній основі або поліпшувати екологічні характеристики поза межами дотримання правових вимог.

Матриця досконалості, наведена в додатку А, є засобом для вимірювання прогресу запровадження СЕУ. Вона корисна для відстеження досягнення екологічних цілей організації та пов'язаних з ними переваг і забезпечення ефективного використання фінансових та людських ресурсів.

Структура матриці досконалості містить рядки, що відповідають різним елементам СЕУ, які визначено розділами ISO 14001:2015. У стовпцях указують п'ять рівнів досконалості. Кожен елемент може бути розроблено поступово від рівня досконалості 1 до повної досконалості на рівні 5. У цій точці елемент має задовольняти вимоги відповідного розділу ISO 14001:2015.

Лист оцінювання, який підтримує матрицю досконалості, можна знайти на веб-сайті ISO/TC 207/SC 1, <https://committee.iso.org/home/tc207sc1>. У ньому дотримано тієї самої структури, що й у матриці досконалості, і він допомагає організаціям визначити рівень своєї досконалості стосовно кожного елемента.

На веб-сайт ISO/TC 207/SC 1 також наведено приклади, зокрема про те, як компанія розробила повну СЕУ, використовуючи поетапний підхід.

НАЦІОНАЛЬНИЙ СТАНДАРТ УКРАЇНИ

СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
НАСТАНОВИ ЩОДО ГНУЧКОГО ПІДХОДУ
ДО ПОЕТАПНОГО ЗАПРОВАДЖЕННЯ

ENVIRONMENTAL MANAGEMENT SYSTEMS
GUIDELINES FOR A FLEXIBLE APPROACH
TO PHASED IMPLEMENTATION

Чинний від 2021-06-01

1 СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ

У цьому стандарті подано настанови щодо поетапного підходу до розроблення, запровадження, підтримування та поліпшення системи екологічного управління (далі — СЕУ), яку організації, зокрема малі та середні підприємства (далі — МСП), можуть прийняти для підвищення своїх екологічних характеристик.

Поетапний підхід забезпечує гнучкість, що дає змогу організаціям розробляти свою СЕУ у власному темпі, протягом кількох етапів, відповідно до власних обставин. Кожний етап складається із шести послідовних стадій. Досконалість системи в кінці кожного етапу можна охарактеризувати, використовуючи п'ятирівневу матрицю досконалості, наведену в додатку А.

Цей стандарт застосовний до будь-якої організації незалежно від її поточних екологічних характеристик, характеру діяльності чи місця її виконання.

Поетапний підхід дає змогу організації розробити систему, яка в кінцевому підсумку відповідає вимогам ISO 14001.

Настанови не охоплюють тих елементів конкретних систем, які виходять за межі ISO 14001, і їх не призначено для тлумачення вимог ISO 14001.

2 НОРМАТИВНІ ПОСИЛАННЯ

У цьому стандарті нормативних посилань немає.

3 ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ

У цьому стандарті вжито наведені нижче терміни та визначення позначених ними понять.

Задля використання у стандартизації ISO та IEC підтримують термінологічні бази даних за такими адресами:

- ISO платформа перегляду в Інтернеті: доступна на веб-сайті <https://www.iso.org/obp>
- IEC Electropedia: доступна на <http://www.electropedia.org/>.

3.1 Терміни стосовно організації та лідерства

3.1.1 система управління (*management system*)

Сукупність взаємопов'язаних або взаємодійних елементів організації (3.1.4) для формування політик і встановлення цілей (3.2.5) та процесів (3.3.5), щоб досягти цих цілей.

Примітка 1. Система управління може стосуватися однієї сфери діяльності чи кількох сфер діяльності (наприклад, управління якістю, екологічного управління (3.2.1), управління охороною здоров'я та безпекою праці, енергетичного управління, управління фінансами).

Примітка 2. Елементи системи — це структура організації, функції та обов'язки, планування та функціонування, оцінювання дієвості та поліпшення.

Примітка 3. Сфера застосування системи управління може охоплювати всю організацію, конкретні та ідентифіковані функційні підрозділи організації, конкретні та ідентифіковані ділянки організації чи один або кілька функційних підрозділів у межах групи організацій (ISO 14001:2015, 3.1.1)

3.1.2 система екологічного управління; CEY (*environmental management system; EMS*)

Частина системи управління (3.1.1), яку використовують для керування екологічними аспектами (3.2.2), виконання обов'язкових для дотримання відповідності вимог (3.2.9) та розв'язання питань, пов'язаних з ризиками і можливостями (3.2.11)

(ISO 14001:2015, 3.1.1)

3.1.3 екологічна політика (*environmental policy*)

Наміри та спрямованість організації (3.1.4) стосовно своєї екологічної дієвості (3.4.11), офіційно проголошені найвищим керівництвом (3.1.5)

(ISO 14001:2015, 3.1.3)

3.1.4 організація (*organization*)

Особа чи група людей, які мають свої власні функції з відповідальністю, повноваженнями та взаємовідносинами, щоб досягати своїх цілей (3.2.5).

Примітка. Поняття «організація» охоплює, але не обмежується, індивідуального торговця, компанію, корпорацію, фірму, підприємство, орган влади, товариство, асоціацію, добродійну організацію чи установу, або частину чи їх комбінацію, об'єднані чи ні, державні чи приватні

(ISO 14001:2015, 3.1.4)

3.1.5 найвище керівництво (*top management*)

Особа чи група осіб, яка спрямовує та контролює діяльність організації (3.1.4) на найвищому рівні.

Примітка 1. Найвище керівництво має право делегувати повноваження та забезпечувати ресурси в межах організації.

Примітка 2. Якщо сфера застосування системи управління (3.1.1) охоплює тільки частину організації, то до найвищого керівництва відносять тих, хто спрямовує та контролює цю частину організації

(ISO 14001:2015, 3.1.5)

3.1.6 заінтересована сторона (*interested party*)

Особа чи організація (3.1.4), яка може вплинути на рішення чи діяльність, піддана впливу чи сприймає себе такою, що піддана впливу рішень або діяльності.

Приклад

Замовники, громадські об'єднання, постачальники, регуляторні органи, неурядові організації, інвестори та працівники.

Примітка. Вислів «сприймає себе такою, що піддана впливу» означає, що таке сприйняття відоме організації.

(ISO 14001:2015, 3.1.6)

3.2 Терміни стосовно планування

3.2.1 довкілля; навколишнє середовище (*environment*)

Середовище, у якому функціює організація (3.1.4), охоплюючи атмосферне повітря, водні об'єкти, земельні ділянки, природні ресурси, флору, фауну, людей, а також взаємозв'язки між ними.

Примітка 1. Середовище може простягатися від середовища організації до місцевої, регіональної та глобальної системи.

Примітка 2. Середовище може бути описано стосовно біорозмаїття, екосистеми, клімату та інших характеристик

(ISO 14001:2015, 3.2.1)

3.2.2 екологічний аспект (*environmental aspect*)

Елемент діяльності організації (3.1.4) або її продукції чи послуг, який взаємодіє чи може взаємодіяти з довкіллям (3.2.1).

Примітка 1. Екологічний аспект може спричинювати вплив(и) на довкілля (3.2.4). Суттєвий екологічний аспект — це такий екологічний аспект, який спричинює чи може спричинити суттєвий вплив (або кілька суттєвих впливів) на довкілля.

Примітка 2. Суттєвий екологічний аспект установлює організація за одним або кількома критеріями

(ISO 14001:2015, 3.2.2)

3.2.3 умови довкілля; умови навколишнього середовища (*environmental condition*)

Стан або характеристика довкілля (3.2.1), визначені в певний момент часу

(ISO 14001:2015, 3.2.3)

3.2.4 вплив на довкілля; вплив на навколишнє середовище (*environmental impact*)

Зміна в довкіллі (3.2.1), несприятлива чи сприятлива, яку цілком або частково спричинено екологічними аспектами (3.2.2) організації (3.1.4)

(ISO 14001:2015, 3.2.4)

3.2.5 ціль (objective)

Результат, якого має бути досягнуто.

Примітка 1. Ціль може бути стратегічною, тактичною чи оперативною.

Примітка 2. Цілі можуть стосуватись різних сфер діяльності (наприклад, фінансові цілі, цілі щодо охорони здоров'я та безпеки праці, екологічні цілі), та їх можна застосувати на різних рівнях (наприклад, стратегічні цілі, цілі для всієї організації, цілі проекту, цілі стосовно продукції, послуги та процесу (3.3.5)).

Примітка 3. Ціль може бути виявлено іншими способами, наприклад, як запланований результат, призначеність, оперативний критерій, як екологічна ціль (3.2.6), або з використанням інших слів подібного значення (наприклад, мета, орієнтир або завдання)

(ISO 14001:2015, 3.2.5)

3.2.6 екологічна ціль (environmental objective)

Ціль (3.2.5), встановлена організацією (3.1.4) відповідно до своєї екологічної політики (3.1.3)

(ISO 14001:2015, 3.2.6)

3.2.7 запобігання забрудненню (prevention of pollution)

Використання процесів (3.3.5), методів, засобів, матеріалів, продукції, послуг або енергії для уникнення, зменшення або регулювання (окремо чи в поєднанні) утворювання, викидання чи скидання будь-якого виду забруднювальних речовин чи відходів, щоб зменшити несприятливі впливи на довкілля (3.2.4).

Примітка. Запобігання забрудненню може стосуватися послаблення або усунення джерела забруднювання, зміни в процесі, продукції чи послугах, ефективне використання ресурсів, заміни матеріалів і виду енергії, їх повторного використання, відновлення, рециклізації, утилізації та оброблення

(ISO 14001:2015, 3.2.7)

3.2.8 вимога (requirement)

Сформульовані потреба чи очікування, загальнозрозумілі чи обов'язкові.

Примітка 1. «Загальнозрозумілі» означає, що є звичайною чи загальноприйнятою практикою для організації (3.1.4) та заінтересованих сторін (3.1.6) вважати потребу чи очікування, про які йдеться, самі собою зрозумілими.

Примітка 2. Установлена вимога — це вимога, сформульована, наприклад, у задокументованій інформації (3.3.2).

Примітка 3. Крім правових вимог, вимоги, які організація вирішує дотримувати, стають обов'язковими для неї

(ISO 14001:2015, 3.2.8)

3.2.9 обов'язкові для дотримання відповідності вимоги (compliance obligation) (кращий термін); правові та інші вимоги (legal requirements and other requirements) (допустимий термін)

Правові вимоги (3.2.8), які організація (3.1.4) повинна дотримувати, а також інші вимоги, які організація дотримує чи вирішує дотримувати.

Примітка 1. Обов'язкові для дотримання відповідності вимоги стосуються системи екологічного управління (3.1.2).

Примітка 2. Обов'язкові для дотримання відповідності вимоги може бути сформульовано на основі обов'язкових вимог, таких як застосовні закони та регуляторні акти чи добровільні зобов'язання, зокрема стандарти організації та галузеві стандарти, договірні взаємовідносини, кодекси ustalеної практики та угоди із громадськими групами чи неурядовими організаціями

(ISO 14001:2015, 3.2.9)

3.2.10 ризик (risk)

Вплив невизначеності.

Примітка 1. Вплив — це відхил, позитивний чи негативний, від очікуваного.

Примітка 2. Невизначеність — це стан нестачі навіть часткової інформації стосовно розуміння чи знання події, її наслідку чи ймовірності.

Примітка 3. Ризик часто характеризують посиланням на можливі події (як визначено в ISO Guide 73:2009, 3.5.1.3) та можливі наслідки (як визначено в ISO Guide 73:2009, 3.6.1.3), або їх поєднання.

Примітка 4. Ризик часто подають з погляду поєднання наслідків події (охоплюючи зміни в обставинах) і ймовірністю її виникнення (як визначено в ISO Guide 73:2009, 3.6.1.1)

(ISO 14001:2015, 3.2.10)

3.2.11 ризики та можливості (risks and opportunities)

Потенційні несприятливі наслідки (загрози) та потенційні сприятливі наслідки (можливості).

(ISO 14001:2015, 3.2.11)

3.3 Терміни стосовно підтримування та функціонування**3.3.1 компетентність (competence)**

Здатність застосовувати знання та навички для досягнення бажаних результатів

(ISO 14001:2015, 3.3.1)

3.3.2 задокументована інформація (*documented information*)

Інформація, яку організація (3.1.4) має контролювати та підтримувати, та на якій, на якому її розміщено.

Примітка 1. Задокументована інформація може бути подана в будь-якому форматі та на будь-яких носіях і походити з будь-якого джерела.

Примітка 2. Задокументована інформація може стосуватись:

- системи екологічного управління (3.1.2), зокрема пов'язаних з нею процесів (3.3.5);
- інформації, розробленої для того, щоб організація функціювала (можуть згадувати як документацію);
- доказу досягнених результатів (можуть згадувати як запис)

(ISO 14001:2015, 3.3.2)

3.3.3 життєвий цикл (*life cycle*)

Послідовні та взаємопов'язані стадії продуктивної системи (чи послуги) — від придбання сировини чи її добування із природних ресурсів до остаточного видалення.

Примітка. Стадії життєвого циклу охоплюють придбання сировини, матеріалів, проектування, виготовлення, транспортування/постачання, використання, оброблення в кінці строку використання та остаточне видалення

(ISO 14001:2015, 3.3.3)

3.3.4 аутсорсинг; передання виконання сторонньому виконавцю (*outsource*) (дієслово)

Укладення угоди, за якою частину функції чи процесу (3.3.5) організації виконуватиме стороння організація (3.1.4).

Примітка. Стороння організація є поза сферою застосування системи управління (3.1.1), тоді як функція чи процес, передані сторонньому виконавцеві, охоплено сферою застосування

(ISO 14001:2015, 3.3.4)

3.3.5 процес (*process*)

Сукупність взаємопов'язаних або взаємодійних дій, що перетворює входи на виходи.

Примітка. Процес може бути задокументовано чи незадокументовано.

(ISO 14001:2015, 3.3.5)

3.4 Терміни стосовно оцінювання дієвості та поліпшення

3.4.1 аудит (*audit*)

Систематичний, незалежний і задокументований процес (3.3.5) отримання доказів аудиту та їх об'єктивного оцінювання, щоб визначити ступінь дотримання критеріїв аудиту.

Примітка 1. Внутрішній аудит проводить сама організація (3.1.4) або зовнішня сторона за її дорученням.

Примітка 2. Аудит може бути скомбінованим аудитом (коли поєднують аудити двох або більше сфер діяльності).

Примітка 3. Підтвердженням незалежності може бути відсутність відповідальності за дію, аудит якої проводять, чи відсутність упередженості та конфлікту інтересів.

Примітка 4. «Докази аудиту» охоплюють записи, виклади фактів чи іншу інформацію, що стосуються критеріїв аудиту та які можна перевірити; «критерії аудиту» — сукупність політик, методик або вимог (3.2.8), використовуваних як еталон, з яким порівнюють докази аудиту (за визначеннями ISO 19011:2018, 3.9 та 3.7 відповідно)

(ISO 14001:2015, 3.4.1, змінено — посилання на ISO 19011 оновлено відповідно до останньої редакції)

3.4.2 відповідність (*conformity*)

Виконання вимоги (3.2.8)

(ISO 14001:2015, 3.4.2)

3.4.3 невідповідність (*nonconformity*)

Невиконання вимоги (3.2.8)

Примітка. Невідповідність — це невиконання вимог цього стандарту, а також додаткових вимог системи екологічного управління (3.1.2), які організація (3.1.4) встановила для себе.

(ISO 14001:2015, 3.4.3)

3.4.4 коригувальна дія (*corrective action*)

Дія, яку виконують, щоб усунути причину невідповідності (3.4.3) та запобігти її повторному виникненню.

Примітка. Може бути кілька причин невідповідності

(ISO 14001:2015, 3.4.4)

3.4.5 постійне поліпшення (*continual improvement*)

Повторювані дії для підвищення дієвості (3.4.10)

Примітка 1. Підвищення дієвості пов'язане із застосуванням системи екологічного управління (3.1.2) задля підвищення екологічної дієвості (3.4.11) відповідно до екологічної політики (3.1.3) організації (3.1.4).

Примітка 2. Дії обов'язково виконувати в усіх сферах одночасно чи без перерви

(ISO 14001:2015, 3.4.5)

3.4.6 результативність (effectiveness)

Ступінь реалізації запланованих дій і досягнення запланованих результатів (ISO 14001:2015, 3.4.6)

3.4.7 показник; індикатор (indicator)

Ознака, яка дає змогу оцінити умови та стан виконання робіт, керування чи характеристики (ISO 14001:2015, 3.4.7)

3.4.8 моніторинг; відстежування (monitoring)

Визначання стану системи, процесу (3.3.5) чи роботи.

Примітка. Для визначення стану може бути потрібно перевіряти, проконтролювати чи критично спостерігати (ISO 14001:2015, 3.4.8)

3.4.9 вимірювання (measurement)

Процес (3.3.5) визначання величини (ISO 14001:2015, 3.4.9)

3.4.10 дієвість; характеристика (performance)

Вимірний результат.

Примітка 1. Дієвість може бути пов'язана як з кількісними, так і з якісними отриманими даними.

Примітка 2. Дієвість може стосуватись керування роботами, процесами (3.3.5), продукцією (зокрема послугами), системами чи організаціями (3.1.4)

(ISO 14001:2015, 3.4.10)

3.4.11 екологічна дієвість; екологічна характеристика (environmental performance)

Дієвість (3.4.10), пов'язана з керуванням екологічними аспектами (3.2.2).

Примітка. У системі екологічного управління (3.1.2) результати можуть бути виміряні стосовно екологічної політики (3.1.3) організації (3.1.4), її екологічних цілей (3.2.6) або інших критеріїв за допомогою показників (3.4.7).

(ISO 14001:2015, 3.4.11)

3.5 Інші терміни**3.5.1 рівень досконалості (maturity level)**

Рівень досягнень у процесі запровадження (3.3.5), виміряний за шкалою досконалості елементів системи екологічного управління (3.1.2).

Примітка 1. У матриці досконалості (див. додаток А) у цьому стандарті використано шкалу п'яти рівнів досконалості.

Примітка 2. «Елемент» відображає вимоги (3.2.8) кожного розділу та підрозділу розділів 4—10 ISO 14001:2015.

4 ПЕРЕВАГИ ГНУЧКОГО ПОЕТАПНОГО ПІДХОДУ

Використання системного підходу до екологічного управління має багато переваг для організацій, зокрема:

— задоволення потреб та очікувань заінтересованих сторін, зокрема демонстрування дотримання правових вимог та покращення стосунків з місцевими громадами;

— економія витрат (наприклад, зменшення витрат енергії, матеріалів та інших ресурсів);

— покращення своєї репутації серед заінтересованих сторін.

Використання поетапного підходу до запровадження СЕУ має багато додаткових переваг для організацій, зокрема для МСП або тих, хто має обмежені ресурси. Поетапний підхід пропонує гнучкість, що дає змогу організації:

— розробляти СЕУ у власному темпі;

— обрати сферу запровадження та розширити її відповідно до своїх ресурсів;

— визначити кількість етапів, які вона буде виконувати, та рівень досконалості своєї СЕУ, який вона хоче досягти;

— розпочати з ділянок, які вказують на найбільші можливості для поліпшення охорони довкілля та окупності інвестицій;

— визначити пріоритетність поліпшення екологічних характеристик (наприклад, поліпшення у сфері енергоефективності чи зменшення конкретного потоку відходів);

— заохочувати позитивне ставлення до екологічного управління;

— розширювати наявну СЕУ для забезпечення дотримання вимог ISO 14001.

5 ОСНОВИ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

5.1 Основні положення

Система управління — це структура політик, процесів і процедур, яка забезпечує можливість організаціям виконувати всі завдання, необхідні для досягнення своїх цілей.

СЕУ є невід'ємною частиною загальної системи управління організацією. Її використовують для управління взаємовпливами організації та довкілля на плановій і системній основі. СЕУ стосується фактичного й потенційного впливу діяльності, продукції та послуг організації на довкілля та відповідні потреби й очікування заінтересованих сторін. Вона враховує несприятливі та сприятливі наслідки, які довкілля може чинити на організацію. СЕУ дає змогу організації досягти запланованих результатів, зокрема покращувати екологічні характеристики, виконувати обов'язкові для дотримання відповідності вимоги та досягати екологічних цілей.

Організації повинні інтегрувати екологічне управління в існуючі бізнес-процеси і структури та вносити зміни до них, де це необхідно.

Залучення працівників та заохочення їх до участі та внеску на всіх етапах можуть забезпечити значні переваги та поліпшити запровадження СЕУ і результати її функціонування.

СЕУ може охоплювати всі екологічні аспекти або певну частину з них, залежно від сфери діяльності та пріоритетів організації.

Підґрунтям результативної СЕУ є концепція «Плануй-Виконуй-Перевіряй-Дій» (англійською мовою «Plan-Do-Check-Act» (далі — PDCA)). Модель PDCA відображає ітеративний процес, який використовує організація для досягнення постійного поліпшення самої системи та її запланованих результатів. Її можна застосовувати до СЕУ в цілому та до кожного з її елементів окремо. Цю модель можна коротко описати, як наведено нижче.

- Плануй: установлюй цілі та процеси, необхідні для отримання результатів, що відповідають загальній політиці організації.
- Виконуй: запроваджуй процеси, як заплановано.
- Перевіряй: відстежуй та вимірй результативність процесів, зважаючи на зобов'язання політики організації, заплановані дії, цілі та робочі критерії, а також звітуй про результати.
- Дій: вживай заходів задля постійного поліпшення.

ISO 14001 установлює загальну схему екологічного управління та визначає елементи СЕУ. На рисунку 1 зображено відповідність між PDCA та загальною схемою, наведеною в ISO 14001.

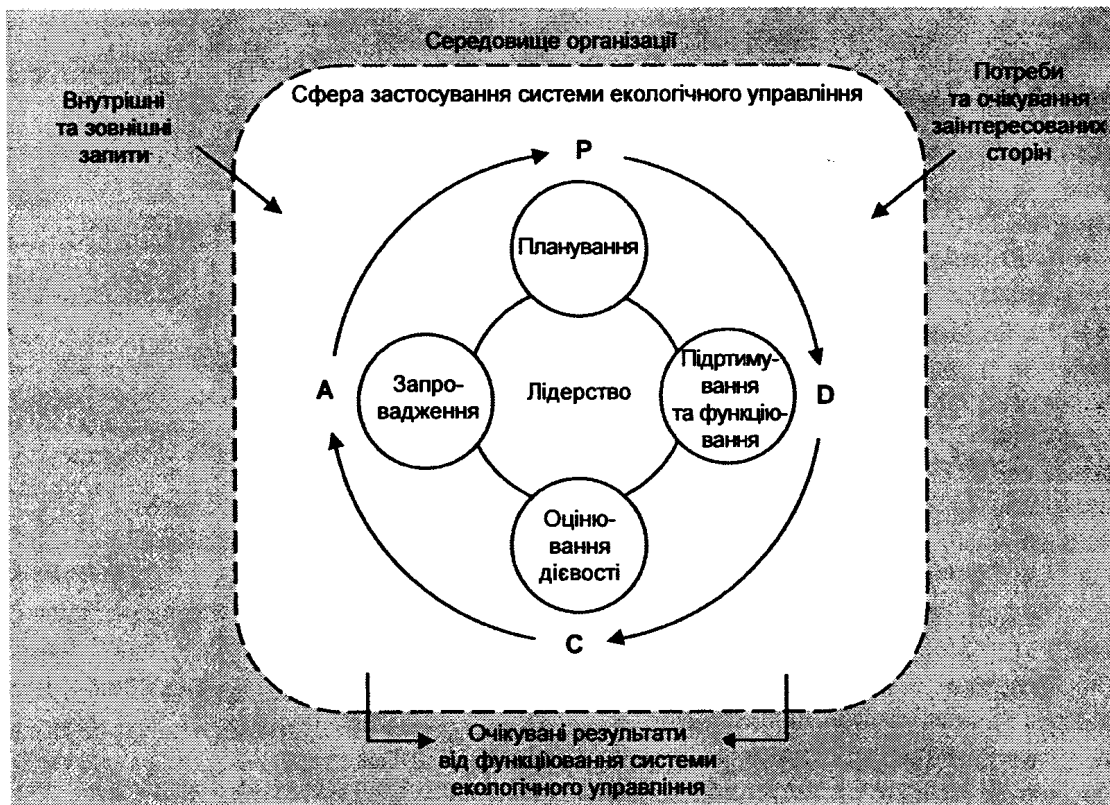

Рисунок 1 — Відповідність між моделлю PDCA та загальною схемою, поданою в ISO 14001:2015

5.2 Лідерство та зобов'язання

Лідерство та зобов'язання на всіх рівнях управління мають важливе значення для результативності СЕУ. Лідери можуть продемонструвати виконання зобов'язань, взявши на себе відповідальність за систему та забезпечуючи спрямованість, натхнення та вмотивованість. Вони повинні забезпечити доступність людських та фінансових ресурсів, розподілити відповідальність і повноваження серед відповідного персоналу та вжити належних заходів.

Екологічна політика встановлює стратегічне спрямування організації щодо екологічного управління та його дієвості, тому зобов'язання політики є основою для СЕУ організації. Найвище керівництво організації повинне встановлювати екологічну політику та офіційно повідомляти внутрішні та зовнішні сторони про своє зобов'язання щодо охорони довкілля, виконання зобов'язань щодо обов'язкових для дотримання відповідності вимог та постійно поліпшувати систему для підвищення екологічних характеристик.

5.3 Планування, орієнтоване на середовище організації

Планування має вирішальне значення для визначення та вжиття заходів, необхідних для забезпечення того, щоб СЕУ могла досягати запланованих результатів. Планування дає змогу організації адекватно реагувати на:

- суттєві екологічні аспекти (щоб поліпшувати екологічні характеристики й уникати забруднення та інших несприятливих екологічних впливів);
- обов'язкові для дотримання відповідності вимоги;
- ризики та можливості, які необхідно враховувати.

Планування — це постійний процес, який використовують для розроблення, запровадження, підтримування та поліпшення елементів СЕУ. Процес планування може допомогти організації визначити та зосередити свої ресурси на тих сферах, які є найважливішими для зменшення несприятливих впливів і посилення корисних впливів на довкілля.

Примітка. Суттєві екологічні аспекти можуть бути причиною виникнення ризиків і можливостей, пов'язаних з несприятливими впливами на довкілля (загрозами) або сприятливими впливами на довкілля (можливостями).

Плануючи впровадження, підтримування та поліпшення СЕУ, організація має розуміти середовище, у якому вона працює. Це охоплює аналізування з тим, щоб зрозуміти, що може вплинути на здатність організації досягти запланованих результатів своєї СЕУ:

- внутрішні чинники, пов'язані, наприклад, з діяльністю, продукцією та послугами, а також з фінансовими та іншими ресурсами;
- зовнішні чинники, пов'язані, наприклад, із правовими та технологічними обставинами;
- потреби й очікування заінтересованих сторін.

Аналізування може допомогти організації визначити та врахувати відповідні чинники та встановити ділянки для поліпшення в межах сфери застосування своєї СЕУ, беручи до уваги пов'язані з цим ризики та можливості. Розуміння чинників, що стосуються системи, охоплює знання тих екологічних умов, на які впливає діяльність організації, а також тих екологічних умов, які можуть впливати на організацію (наприклад, екологічні умови, пов'язані з кліматом, якістю атмосферного повітря, якістю водних ресурсів, землекористуванням, існуючим забрудненням, наявністю природних ресурсів та біорозмаїттям).

Внутрішніми заінтересованими сторонами можуть бути власник (власники), інвестори та акціонери організації, а також її керівництво, працівники та їхні представники. Зовнішніми заінтересованими сторонами можуть бути замовники, постачальники, ділові партнери, сусіди, громади, державні органи, регуляторні органи, професійні та торгові асоціації, соціальні партнери та громадські організації. Інформація про відповідні потреби й очікування може надходити від заінтересованої сторони, яка бере активну участь у діяльності організації, або може бути результатом діалогу із заінтересованими сторонами, ініційованого організацією.

Визначення відповідних потреб та очікувань заінтересованих сторін є відправною точкою для визначення обов'язкових для дотримання відповідності організації вимог. Зазвичай організація має визначити правові вимоги та договірні зобов'язання, які є обов'язковими. Потім вона має розглянути інші відповідні потреби й очікування своїх заінтересованих сторін і вирішити, чи прийме їх як обов'язкові для дотримання відповідності вимоги. Потім організація має визначити, як усі свої обов'язкові для дотримання відповідності вимоги потрібно задовольняти за допомогою СЕУ.

На основі загального розуміння свого середовища організація має чітко визначити, які елементи її діяльності, продукції та послуг впливають або можуть впливати на довкілля та якою мірою. Ці елементи називають «екологічними аспектами». Організація має визначити екологічні аспекти та впливи, пов'язані

з тими видами діяльності, які вона може контролювати чи на які може впливати, а також врахувати стадії життєвого циклу своєї продукції та своїх послуг. Визначаючи екологічні аспекти та впливи, організація повинна врахувати минулу, поточну та майбутню діяльність, а також нормальні умови роботи та умови роботи з відхилом від норми, зокрема надзвичайні ситуації.

Організація має встановити критерії, щоб визначити, які з її екологічних аспектів є суттєвими. У таблиці 1 наведено приклади методів визначення тих аспектів, які мають чи можуть мати суттєвий(-і) вплив(и) на довкілля.

Таблиця 1 — Визначання суттєвості екологічних аспектів

Принципи визначання	Методи
Критерій	Критерії суттєвості слід вибирати насамперед з урахуванням екологічних міркувань, таких як масштаб, серйозність і тривалість впливу чи тип, розмір та частота дії екологічного аспекту. Також можна застосувати інші критерії, наприклад правові вимоги (такі, як обмеження на викиди та скиди у дозволах або нормах), міркування внутрішніх і зовнішніх заінтересованих сторін (наприклад, пов'язані з цінностями організації та іміджем серед громадськості) та міркування громади чи працівників. Однак ці інші критерії не поодинокі бути застосовано таким чином, що може бути занижено значення аспекту, який інакше був би суттєвим відповідно до впливу на довкілля
Компетентність у сфері охорони довкілля	Організації слід залучати людей, які мають можливість застосовувати знання та вміння для досягнення запланованих результатів стосовно екологічних чинників. Якщо компетентних осіб в організації немає, вона може звернутися за допомогою до професіоналів та інших зовнішніх організацій, таких як торгові асоціації, місцеві регуляторні агенції, університети, громадські організації та інші зовнішні компетентні організації
Належна методологія	Хоча комплексне аналізування та вимірювання можуть не бути необхідними для всіх малих і середніх підприємств (залежно від сфери їхньої діяльності), важливо використовувати послідовну та відтворну процедуру

Суттєві екологічні аспекти, обов'язкові для дотримання відповідності вимоги та інші відповідні чинники і вимоги, визначені як частина середовища організації, можуть призвести до появи ризиків і можливостей, які необхідно врахувати в межах СЕУ. Для цього організація має встановити екологічні цілі чи запланувати інші відповідні дії, наприклад, ввести контроль поточної діяльності. Встановлення та аналізування екологічних цілей і запровадження процесів їх досягнення забезпечує основу для організації на системній основі поліпшувати екологічні характеристики в одних сферах, зберігаючи рівень її екологічних характеристик в інших. Екологічні цілі мають відповідати екологічній політиці та бути узгодженими з іншими цілями організації.

5.4 Функціонування

Інформація, отримана в процесі планування, важлива для визначення поточних робіт, які необхідно контролювати. Контроль поточної діяльності може стосуватися суттєвих екологічних аспектів, обов'язкових для дотримання відповідності вимог, а також ризиків та можливостей, які необхідно враховувати. Контроль поточної діяльності також може допомогти досягти екологічних цілей, що, у свою чергу, підтримує зобов'язання політики організації.

Контроль поточної діяльності можна застосовувати безпосередньо до процесів, що виконує організація, а також протягом усього життєвого циклу її продукції та послуг, зокрема до управління зовнішніми постачальниками та аутсорсинговими процесами. Процеси на робочому місці можуть охоплювати, наприклад, дослідження та розроблення, проектування продукції, продаж, маркетинг, закупівлі та керування підрозділами. Стадії життєвого циклу охоплюють придбання сировини, проектування продукції, виробництво, транспортування/доставку, використання, повторне використання, оброблення після закінчення строку придатності та остаточне видалення.

Контроль поточної діяльності може набувати різних форм, зокрема таких, як робочі інструкції, фізичний контроль, залучення компетентного персоналу чи будь-яке їх поєднання. Контроль поточної діяльності може бути здійснено із застосуванням контролю в такій ієрархічній послідовності:

- усунення небезпеки;
- заміна менш небезпечними матеріалами чи процесами;
- використання технічних засобів контролю;
- використання адміністративного контролю.

У таблиці 2 наведено приклад застосування цього ієрархічного підходу.

Таблиця 2 — Приклади контролю поточної діяльності

Невелика компанія визначила як один із суттєвих аспектів (що виникає за умов з відхилом від норми) можливе протікання оливи під час заповнення резервуара, що містить оливу для палива котла, через вентиляційний отвір резервуара.

Компанія вивчила можливі способи контролювання та вирішила, що відмова від використання оливи чи заміна її менш небезпечною оливою не є можливою найближчим часом, а найбільш активним та ефективним способом виправити цю ситуацію є використання технічних засобів контролю за допомогою встановлення замкнутого контуру системи заправлення паливом з автоматичними запірними клапанами. Однак обстеження показало, що постачальник пального не мав такого устаткування і використовував ручну систему відкритого контуру для заправлення бака. Встановлення системи замкнутого контуру було б дуже дорогим.

Це дало змогу компанії розглянути реактивний підхід до контролю за цією ситуацією, запровадивши як технічний, так і адміністративний контроль, як описано нижче.

— Технічний контроль, який компанія вирішила застосувати, полягав у розміщенні навколо резервуара допоміжного засобу локалізації (тобто будівництво цегляної стіни зі стійким до оливи покривом). У компанії розглядали можливість установа запірного клапана з поплавковим механізмом, але були стурбовані його надійністю і вирішили замість цього використовувати засіб локалізації.

— Задля здійснення адміністративного контролю компанія вирішила внести у договір з постачальником палива вимогу, щоб під час процесу заправлення форсунка не залишалася без нагляду, а рівень оливи оператор має контролювати постійно.

— Допоміжний адміністративний контроль компанія реалізувала за допомогою розміщення поруч із пунктом заправлення повідомлення із засторогою та нагадуванням операторам не залишати місце заправлення під час заправлення та візуально контролювати рівень оливи в резервуарі.

Компанія зробила висновок, що, незважаючи на реалізовані заходи контролю, продовження заправлення котла оливою не забезпечує уникнення можливості забруднення. Було вирішено вивчити питання щодо того, як можна нагрівати воду, використовуючи альтернативні джерела енергії, а також установити екологічну ціль, щоб надалі виконувати цю роботу.

5.5 Оцінювання дієвості

Оцінювання дієвості СЕУ є критично важливим для визначення того, чи будуть досягнуті заплановані результати організації. Організація має контролювати, вимірювати, аналізувати та оцінювати результативність своєї СЕУ щодо забезпечення поліпшення екологічних характеристик.

Оцінювання дієвості охоплює аналізування:

- результативності системи щодо підтримування дій, стосовних суттєвих екологічних аспектів, обов'язкових для дотримання відповідності вимог, а також ризиків і можливостей, які необхідно врахувати;
- стану досягнення екологічних цілей відповідно до доречних показників;

Примітка. Доречним показником може бути показник екологічної дієвості, який надає інформацію, що стосується управління організацією своїми суттєвими екологічними аспектами, та демонструє результати її програм екологічного управління. (Показники екологічної дієвості визначені в 3.11 ISO 14031:2013.)

- прогресу в задоволенні організацією обов'язкових для дотримання відповідності вимог;
- надання запланованих програм внутрішнього аудиту, а також установа того, чи вони забезпечують керівництво належною інформацією щодо дієвості СЕУ, зокрема визначення можливостей для поліпшення; та
- періодичного оцінювання постійної придатності, адекватності та результативності системи відповідно до вказівок керівництва організації.

5.6 Поліпшення

Постійне поліпшення є ключем до ефективної СЕУ, спрямованої на забезпечення поліпшення екологічних характеристик. Це може означати досягнення більш амбітних екологічних цілей або вдосконалення системи. Організації мають прагнути до поліпшення, ґрунтуючись на результатах оцінювання дієвості, зокрема коригувальних дій щодо невідповідностей.

5.7 Діяльність та процеси, спрямовані на підтримування

Діяльність та процеси, що підтримують СЕУ, охоплюють:

- забезпечення ресурсами;
- розширення можливостей екологічного управління за допомогою компетентності, обізнаності та обмінювання інформацією;
- ведення, зберігання чи контроль відповідної задокументованої інформації.

Потрібно забезпечити відповідні ресурси для підтримування розроблення, запровадження, обслуговування та постійного поліпшення. Ресурси можуть бути внутрішніми та зовнішніми. Вони можуть охоплювати інфраструктуру, інформаційні системи, компетентність, технологію, фінансові, людські та інші ресурси, характерні для діяльності організації, її продукції та послуг.

Особи, яким призначено виконання функції, пов'язаної із СЕУ, мають бути компетентними виконувати цю функцію. До таких осіб належать співробітники та підрядники, робота яких може вплинути на екологічні характеристики організації чи на задоволення обов'язкових для дотримання відповідності вимог. Організація має визначити компетентність, необхідну для такої конкретної функції, й забезпечити відповідну підготовку та освіту з урахуванням наявного досвіду.

Організація, особливо її найвище керівництво, має підвищити рівень обізнаності щодо СЕУ та її екологічної дієвості. Обізнаність розширює знання та заохочує проактивний екологічний підхід з боку осіб, які виконують роботу під контролем організації, що може в кінцевому результаті сприяти досягненню екологічних цілей та підвищенню екологічної дієвості.

Обмінювання інформацією — це надання інформації, що стосується СЕУ організації, зокрема зобов'язань щодо охорони довкілля, дій та результатів діяльності, а також зворотний зв'язок щодо адекватності, ефективності та результативності елементів і процесів системи. Внутрішнє обмінювання інформацією полегшує координацію діяльності, сприяє розв'язанню проблем і дає змогу організації відзначати свій прогрес. Спілкування із працівниками та іншими особами, які працюють під контролем організації, є важливим для забезпечення упевненості в тому, що вимоги СЕУ є зрозумілими та виконаними. Проактивне та надійне зовнішнє обмінювання інформацією може сприяти формуванню довіри та упевненості з боку заінтересованих сторін. Замовники, постачальники, члени громадськості, регуляторні органи та інвестори заінтересовані у практиці організації та її екологічній дієвості. Хорошою практикою є розроблення стратегії обмінювання екологічною інформацією. У таблиці 3 наведено приклад, адаптований для МСП.

Організація має розробляти та контролювати відповідну й належним чином задокументовану інформацію, щоб забезпечити ефективне функціонування своєї СЕУ, її розуміння особами, які виконують роботу під контролем організації, та іншими заінтересованими сторонами, а також щоб процеси, пов'язані із системою, було виконано, як заплановано.

Таблиця 3 — Приклад стратегії СЕУ щодо обмінювання екологічною інформацією

Невелика проектно-конструкторська компанія нещодавно впровадила СЕУ і хоче повідомити цю новину своїм різним заінтересованим сторонам, але визнає, що кожна з них може вимагати різних типів інформації, як описано нижче.

Внутрішні заінтересовані сторони:

- Члени ради вимагають інформації про екологічну дієвість та прогрес системи.
- Керівники повинні мати інформацію про оцінку дієвості та майбутні цілі.
- Персонал та підрядники вимагають докладних робочих інструкцій, щоб забезпечити виконання критеріїв дієвості та визнання майбутніх цілей.

Зовнішні зацікавлені сторони:

- Місцеві громади стурбовані шумом і світловим випромінюванням; ця інформація була передана керівникам ділянок.
- Інвестори та страховики хочуть мати інформацію про поточні обов'язкові для дотримання відповідності вимоги, а також про всі ризики, пов'язані з діяльністю, продукцією та послугами компанії чи впливами зовнішнього середовища.
- Клієнти хочуть отримати інформацію про СЕУ та впливи упродовж життєвого циклу, пов'язані з різними продуктами.

Компанія розглядає різні методи обмінювання інформацією, щоб повідомляти про розвиток, зокрема такі:

- веб-сайт із докладною інформацією про свою екологічну політику та результати діяльності, які можуть бути викладені в екологічному звіті (див. нижче);
- електронний лист із докладними робочими інструкціями та відповідними екологічними нормами, який можна надіслати цільовим особам та підрядникам;
- плакати, які пояснюють зобов'язання компанії щодо поліпшення екологічних характеристик та чому це важливо;
- консультаційні зустрічі з мешканцями з тим, щоб обговорити місцеві проблеми та пояснити зобов'язання компанії щодо охорони довкілля.

Кінець таблиці 3

Для підтримування своєї стратегії обмінювання інформацією компанія також розглядає можливість підготування екологічного звіту, який може містити таку інформацію:

- пояснення екологічної політики та майбутньої стратегії компанії;
- опис екологічних аспектів і відповідних впливів діяльності, продукції та послуг;
- перелік відповідних правових вимог і норм у сфері охорони довкілля;
- дані оцінювання екологічних характеристик та пов'язаних з ними показників;
- реквізити тих, хто несе відповідальність за СЕУ та інші функції у сфері охорони довкілля;
- короткий виклад інформації про екологічну дієвість, зокрема:
 - прогрес у досягненні цілей політики;
 - досягнення цілей; та
 - невирішені проблеми, зокрема невідповідності.

Екологічний звіт може бути підписаний керуючим директором/власником та опублікований на веб-сайті компанії.

Примітка. Організація може вирішити підготувати для зовнішнього оточення затверджену екологічну декларацію. Хоча це не є вимогою ISO 14001, але це є одним із прикладів доброї практики обмінювання інформацією.

6 ПОЕТАПНИЙ ПІДХІД

6.1 Загальні положення

Поетапний підхід — це структурований спосіб розроблення та запровадження СЕУ, який дає змогу організаціям розвивати свою систему з різних вихідних точок, наприклад, на основі рівня її досконалості.

Поетапний підхід забезпечує ознайомлення з основними елементами СЕУ, дає змогу організації відстежувати дотримання правових вимог і випробовувати деякі переваги системного керування екологічними аспектами, а також забезпечує підтримування з боку керівництва її цілковитого запровадження.

Після того як організація вирішила дотримуватися поетапного підходу, вона може розпочати, наприклад, з ініціативи щодо поліпшення екологічних характеристик чи з проекту щодо поліпшення стану довкілля, який зосереджено на одному чи кількох з такого:

- обраних екологічних аспектах;
- конкретних елементах СЕУ, таких як задоволення обов'язкових для дотримання відповідності вимог (наприклад, конкретних потребах та очікуваннях заінтересованих сторін), чи у сфері обмінювання інформацією;
- підвищення досконалості певних елементів, таких як забезпечення того, щоб зобов'язання існуючої екологічної політики організації були враховані у щоденних прийнятих рішеннях і виконуваних роботах.

Запровадження СЕУ не потрібно починати з нуля, але його можна ґрунтувати на вже наявних формальних та неформальних структурах.

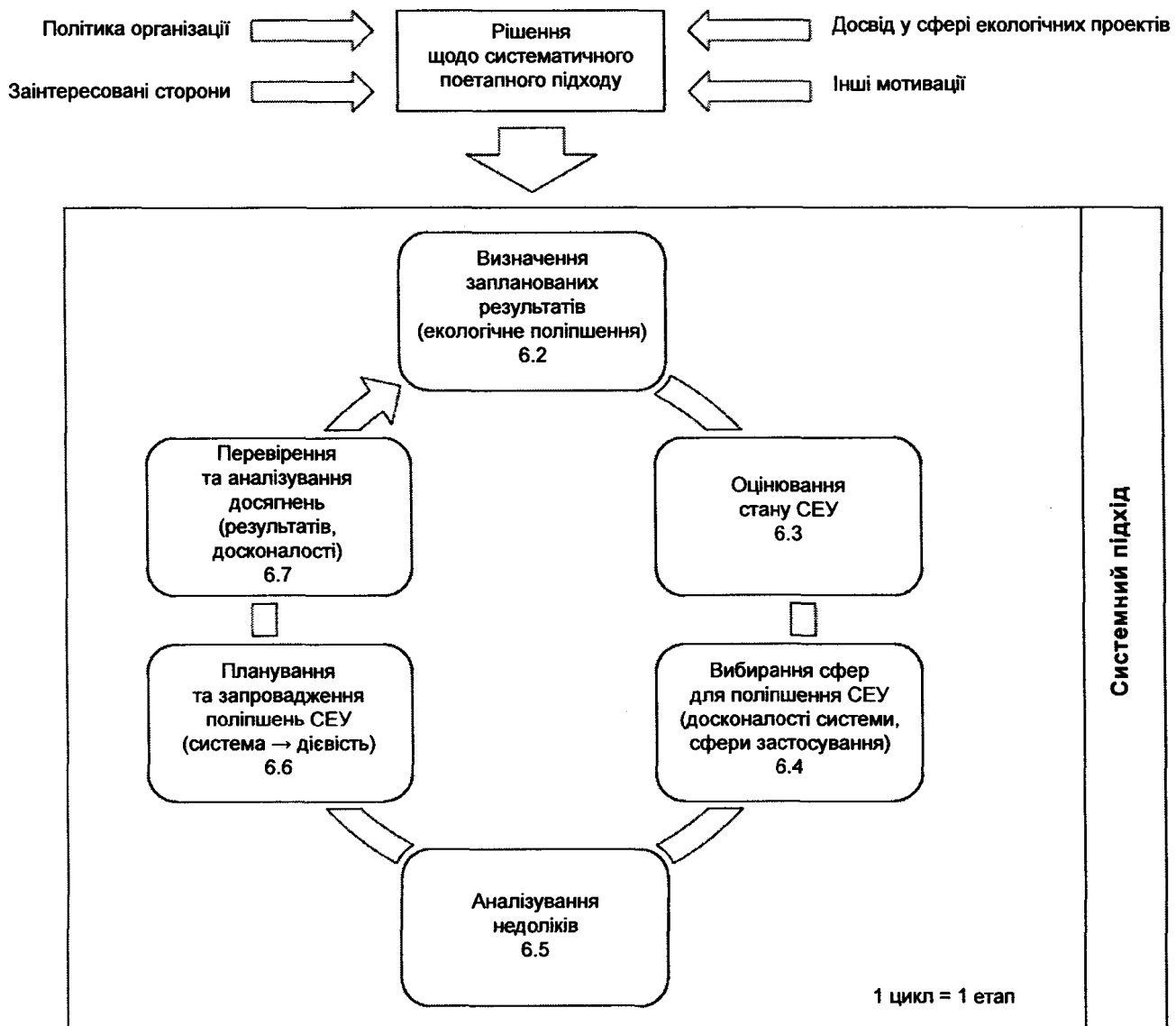
Поетапний підхід, який описано в цьому стандарті, дає змогу здійснити низку ітерацій, коли для досягнення бажаного рівня досконалості кожний новий етап запроваджують на основі попереднього етапу.

Кожний етап складається з таких шести стадій (див. рисунок 2):

- встановлення запланованих результатів етапу, що визначають, наприклад, сукупністю показників екологічної дієвості;
- оцінювання стану СЕУ;
- вибирання сфер для поліпшення СЕУ (стосовно досконалості системи чи сфери застосування);
- аналізування прогалин (визначено в 6.5);
- планування та запровадження поліпшення СЕУ для підвищення екологічної дієвості;
- перевірення та аналізування досягнень (стосовно результатів, досконалості).

Кожну з цих стадій описано в 6.2—6.7.

Загальна мета — дати можливість організації виконувати вимоги ISO 14001, якщо вона цього бажає. Поетапний підхід також може бути застосовний до системи, що виходить за межі ISO 14001 у певних елементах, або до одноаспектної чи однопроцесної СЕУ.

Примітка. Клітинки на рисунку 2 відповідають стадіям; одному колу циклу відповідає один етап.

Рисунок 2 — Концептуальна модель етапу з різними стадіями

Організація повинна зберігати задокументовану інформацію про процес запровадження як основу для планування та запровадження поліпшень і як доказ досягнень.

6.2 Визначення запланованих результатів етапу

На початку етапу організація зазвичай прагне поліпшити стан довкілля. Це прагнення може бути спрямовано на покращення екологічної дієвості або може бути реагуванням на внутрішні чи зовнішні потреби та очікування. Поліпшення, пов'язане з екологічним управлінням, охоплює, наприклад, поліпшення, пов'язане з конкретним екологічним аспектом, поліпшення відносин із заінтересованими сторонами або виконання обов'язкових для дотримання відповідності вимог. Результатом виконання етапу стане визначене поліпшення принаймні одного з них.

Іншою мотивацією для використання поетапного підходу може бути визначення стану та потенційних слабких сторін наявної СЕУ організації, зокрема оцінка результатів заходів з поліпшення. Результатами етапу стануть виявлені прогалини та сфери, в яких існуюча система може бути поліпшена задля досягнення цілей організації (зокрема відповідності вимогам, визначеним в ISO 14001).

Розуміння середовища організації, визначення важливих екологічних аспектів та встановлення обов'язкових для дотримання відповідності вимог щодо охорони довкілля доповняють внесок у визначення запланованих результатів етапу.

6.3 Оцінювання стану СЕУ

Організації мають оцінити, чи придатні чинні сфера застосування та досконалість їх СЕУ для досягнення запланованих результатів? Вони мають порівнювати існуючу практику та процеси з тим, що потрібно для досягнення запланованих результатів, як це визначено в 6.2.

Існуючі практики та процеси оцінюють за допомогою матриці досконалості (див. додаток А), щоб визначити вже запроваджені елементи СЕУ, а також ступінь їх запровадження. Рядки в матриці відповідають елементам, визначеним в ISO 14001:2015, а стовпці відображають прогресивні рівні досконалості стосовно виконання відповідних вимог ISO 14001:2015. Лист оцінювання (див. веб-сайт ISO/TC 207/SC 1) доповнює матрицю досконалості, дотримуючись тієї самої структури. Це допомагає організаціям визначити рівень досконалості кожного свого елемента.

Результати оцінювання СЕУ забезпечують вхідні дані для вибору сфер для поліпшення (див. 6.4).

6.4 Вибір сфер для поліпшення СЕУ

Результати попереднього етапу дають змогу організаціям визначити та обрати одну чи кілька сфер для поліпшення своєї СЕУ.

Ці сфери можуть бути пов'язані зі сферою застосування, зокрема розширення спектра екологічних аспектів, обов'язкових для дотримання відповідності вимог або бізнес-процесів, охоплених СЕУ, та/або підвищення досконалості системи, як описано в таблиці 4 (див. приклади 1 та 2 відповідно).

Таблиця 4 — Приклади сфер для поліпшення

Приклад 1 Сфера застосування	Організація спочатку має СЕУ, яка поширюється лише на використання енергетичних ресурсів, але вирішує охопити ще й споживання води. Тому потрібно розширити сферу застосування на діяльність, продукцію та послуги зі значним споживанням води
Приклад 2 Досконалість	Для ефективного керування споживанням води організація визначає потрібний рівень досконалості певних елементів СЕУ за допомогою аналізування прогалин (див. 6.5)

6.5 Аналізування прогалин

Розглядаючи сферу(-и), яку(-і) організація обрала для поліпшення, вона має оцінити, який рівень досконалості потрібний для кожного з елементів СЕУ, щоб досягти запланованих результатів. Потім вона має визначити прогалини між потрібними рівнями досконалості та існуючими, використовуючи для цього матрицю досконалості (див. додаток А). Потім організація має визначити пов'язані з цим дії, які потрібно виконати для усунення цих прогалин.

Наприклад, якщо організація вирішила розширити сферу застосування (див. 6.4), вона має оцінити, чи потрібно розширювати існуючі практики та процеси екологічного управління відповідно до нової сфери застосування. У цьому сценарії потрібно або поліпшувати елементи, на які поширюється існуюча СЕУ, щоб охопити ширші сфери застосування, або запровадити інший рівень досконалості. Залежно від зробленого вибору, необхідні дії можуть бути встановлені за допомогою матриці досконалості.

Примітка. Ще одним застосуванням матриці досконалості може бути аналізування прогалин існуючої СЕУ в ширшому бізнесовому, науковому чи політичному контексті. Бізнес-контекст може передбачати оцінювання постачальника, проведення належного ретельного перевірення чи керування процесами, які передано на виконання стороннім підприємствам. Науковий чи політичний контекст може охоплювати оцінювання інших підходів до сталого розвитку чи екологічного управління з огляду стосовно досягнення задоволення вимог ISO 14001.

6.6 Планування та запровадження поліпшень СЕУ

Дії для досягнення обраних поліпшень системи та очікуваних результатів потрібно запланувати. Планом має бути охоплено щонайменше такі дії:

- вибирання поліпшень СЕУ та встановлення пов'язаних з ними екологічних цілей;
- визначання відповідних показників екологічної дієвості;
- узгодження дій, необхідних для досягнення бажаного результату;
- розподілення відповідальності за виконання;
- забезпечення належними ресурсами (людськими та фінансовими);
- визначання необхідної компетентності та адекватної підготовки;
- встановлення часових меж;
- визначання потреб в обмінюванні інформацією.

План дій потрібно реалізовувати та контролювати з урахуванням часових меж, досягнення важливих результатів та використання ресурсів. У разі необхідності потрібно вжити відповідних заходів для забезпечення того, щоб дії щодо поліпшень виконувати згідно з планом.

6.7 Перевірення та аналізування досягнень

Наприкінці етапу організація має проаналізувати виконані дії щодо поліпшення.

Для кожного обраного поліпшення організація має перевірити:

- чи належним чином виконано заплановані дії;
- якого рівня екологічних показників досягнуто (прогрес щодо показників дієвості);
- чи були ресурси (фінансові та людські) достатніми для виконання плану дій;
- чи досягнуто запланованих результатів господарської діяльності;
- затримки виконання плану дій або інші відхилення, якщо такі були;
- чи було належно визначено функції, обов'язки та показники виконання робіт;
- будь-які можливі наслідки для бізнес-процесів або організаційної структури;
- інші витрати та вигоди, пов'язані з проектом, зокрема можливі відгуки зацікавлених сторін, якщо такі були.

Організація має узагальнити результати дій щодо поліпшення в заключному звіті щодо оцінювання.

Потім організація має вирішити, чи потрібно продовжувати запроваджувати СЕУ, яка цілком відповідає вимогам ISO 14001. Організація також, альтернативно, може прийняти рішення про виконання іншого набору дій щодо поліпшення.

Приклад запровадження СЕУ МСП з використанням поетапного підходу подано на веб-сайті ISO/TC 207/SC 1.

ДОДАТОК А
(довідковий)**ВИКОРИСТАННЯ МАТРИЦІ ДОСКОНАЛОСТІ ДЛЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СЕУ**

У цьому додатку наведено матрицю досконалості для оцінювання рівня досконалості існуючої СЕУ організації та відстеження прогресу під час її запровадження. Матриця досконалості в таблиці А.1 відповідає формату матриці, наведеної в ISO 14005:2010, але її оновлено задля врахування вимог ISO 14001:2015.

Організація може оцінити сумісність існуючих підходів до керування з вимогами ISO 14001:2015, порівнявши існуючий рівень досконалості елементів своєї системи управління з відповідними вимогами СЕУ в матриці досконалості.

Таблиця А.1 дає змогу організації оцінювати стан і рівень досконалості своєї СЕУ. Її також може бути використано для відстеження поліпшень та контролю ефективності використовуваних фінансових чи людських ресурсів.

Рядки матриці досконалості відповідають елементам СЕУ, які визначено в ISO 14001:2015. П'ять стовпців представляють п'ять рівнів досконалості, де кожен елемент, що відповідає відповідному розділу ISO 14001:2015, може бути розроблений покроково. СЕУ, що задовольняє рівень досконалості 1 (стовпець 1) і до повної досконалості на рівні 5 (стовпець 5), відповідає вимогам конкретного розділу ISO 14001: 2015.

Кожна клітинка матриці представляє лише ті вимоги, які необхідні для досягнення цього рівня досконалості для цього вибраного елемента СЕУ. Наприклад, клітинка, що представляє рівень досконалості 3, пояснює вимоги, необхідні для завершення рівня 3 за умови, що вимоги попередніх рівнів 1 та 2 також були виконані.

Рівні досконалості 1 та 5 чітко визначені. Рівень 1 відповідає базовому розумінню конкретного елемента. Рівні 2—4 в матриці не відображають будь-якої конкретної характеристики системи управління, але були встановлені для того, щоб допомогти організації пройти всю матрицю досконалості. Організація, яка відповідає вимогам 5 рівня, досягла рівня досконалості, який задовольняє вимоги конкретного елемента ISO 14001:2015.

Вирішивши розпочати проект з поліпшення охорони довкілля, організація спочатку має визначити, які елементи СЕУ вважати важливими для досягнення запланованих результатів. Потім вибере рівень досконалості для кожного з відповідних елементів. Це може бути процес проб і помилок. Якщо заплановані результати не будуть досягнуті, можливо потрібно буде підвищити рівні досконалості, що призведе до змінення проекту або до розроблення нового проекту.

Таблиця А.1 — Матриця досконалості

Підрозділ ISO 14001:2015	Рівень досконалості (→)				
	1	2	3	4	5
Середовище організації (див. розділ 4 ISO 14001:2015)					
4.1 Розуміння організації та її середовища	Організація обізнана із зовнішніми та внутрішніми чинниками, що стосуються її призначеності. Чинники мають важливе значення для організації, є питаннями для дискусій та обговорень або обставинами, що змінюються.	Організація усвідомлює, що чинники можуть вплинути на її здатність досягти запланованих результатів своєї СЕУ.	Чинники охоплюють екологічні умови, на які впливають зовнішні обставини та внутрішні умови організації чи які здатні впливати на них.	Організація запровадила метод визначення зовнішніх та внутрішніх чинників, які стосовні її призначеності, та їх впливу на досягнення запланованих результатів. Організація визначає, які зовнішні чинники (умови довкілля, інші обставини) можуть зазнавати впливу організації чи можуть впливати на організацію та як на них можуть впливати внутрішні чинники (характеристики організації, зокрема діяльність, продукція та послуги).	Організація визначає, які з відповідних внутрішніх та зовнішніх чинників має бути охоплено СЕУ.
4.2 Розуміння потреб і очікувань заінтересованих сторін	Організація усвідомлює, що особи/групи осіб (внутрішні чи зовнішні) можуть бути заінтересовані в діяльності, продукції чи послугах організації або можуть впливати на них.	Організація визначила заінтересовані сторони, які мають відношення до її СЕУ. Організація розуміє потреби та очікування, про які повідомляють відповідні особи/групи осіб і на яких можуть впливати діяльність, продукція чи послуги організації.	Організація визначила, які з потреб та очікувань відповідних заінтересованих сторін мають стати обов'язковими для дотримання відповідності вимог.	Організація забезпечила, щоб зобов'язання щодо обов'язкових для дотримання відповідності вимог були враховані під час планування СЕУ.	Обов'язкові та добровільно прийняті зобов'язання щодо обов'язкових для дотримання відповідності вимог враховують під час планування СЕУ.

Підрозділ ISO 14001:2015	Рівень досконалості (→)				
	1	2	3	4	5
4.3 Визначання сфери застосування системи екологічного управління	Організація усвідомлює, що, визначаючи сферу застосування СЕУ, вона має врахувати зовнішні та внутрішні чинники, обов'язкові для дотримання відповідності вимоги, організаційні та фізичні межі та ступінь контролю чи впливу, що вона чинить на свою діяльність, продукцію та послуги.	Організація визначила сферу застосування своєї СЕУ. Сфера застосування може охоплювати лише окремі частини організації, її діяльності, продукції та послуг або лише її екологічні аспекти.	Для того, щоб сфера застосування СЕУ була всеохопною, організація розглядає зовнішні та внутрішні чинники, обов'язкові для дотримання відповідності вимоги, організаційні та фізичні межі та ступінь контролю чи впливу, що вона чинить на свою діяльність, продукцію та послуги. Діяльність, продукція, послуги та засоби, екологічні аспекти яких є суттєвими, а також обов'язкові для дотримання відповідності вимоги, що відповідають галузі організації, охоплено сферою застосування.	Визначаючи сферу застосування СЕУ, організація розглядає передбачувані стадії життєвого циклу.	Усі відповідні види діяльності, продукція та послуги організації охоплено сферою застосування СЕУ. Сферу застосування підтримують як задокументовану інформацію, та вона є доступною для заінтересованих сторін.
4.4 Система екологічного управління	Організація розуміє необхідність мати СЕУ, що відповідає визначеним вимогам.	Організація врахувала чинники та обов'язкові для дотримання відповідності вимоги, визначені в 4.2 цієї матриці досконалості під час розроблення та запровадження своєї СЕУ.	Організація охопила вибрані види діяльності, продукцію та послуги у сфері застосування своєї СЕУ, як визначено в 4.3 для рівня 2 цієї матриці досконалості.	Організація охопила всі відповідні види діяльності, продукцію та послуги у сфері застосування своєї СЕУ, як визначено в 4.3 для рівня 3 цієї матриці досконалості.	Організація підтримує та постійно поліпшує СЕУ, зокрема необхідні процеси та їх взаємодії.

Підрозділ ISO 14001:2015	Рівень досконалості (→)				
	1	2	3	4	5
Лідерство (див. розділ 5 ISO 14001:2015)					
5.1 Лідерство та зобов'язання	Найвище керівництво визнає, що воно несе загальну відповідальність за СЕУ.	Найвище керівництво демонструє лідерство та зобов'язання, заявляючи, що воно несе відповідальність за результативність СЕУ. Найвище керівництво забезпечує, щоб екологічна політика та екологічні цілі відповідали стратегічному напрямку організації, а також середовищу організації.	Найвище керівництво забезпечує інтегрованість вимог СЕУ в бізнес-процеси організації та наявність необхідних ресурсів. Найвище керівництво інформує про важливість ефективного екологічного управління та необхідність організації відповідати вимогам СЕУ, зокрема про необхідність підтримки персоналу.	Найвище керівництво забезпечує, щоб СЕУ досягала запланованих результатів, та підтримує інших керівників, які виконують функції, пов'язані зі сферами їх відповідальності.	Найвище керівництво демонструє лідерство та зобов'язання щодо постійного поліпшення.
5.2 Екологічна політика	Найвище керівництво усвідомлює необхідність для організації мати екологічну політику.	Найвище керівництво розробило проект екологічної політики, яка, відповідно до сфери застосування СЕУ, є придатною для організації. Це означає, що політика відповідає призначеності та середовищу організації, зокрема її типу, масштабу та впливам на довкілля її дій, продукції та послуг.	Найвище керівництво доопрацювало екологічну політику та заявило про свої зобов'язання щодо запровадження. Політика охоплює такі зобов'язання: — охороняти довкілля, зокрема запобігати забрудненню, та інші конкретні зобов'язання, що стосуються середовища організації; — виконувати свої обов'язкові для дотримання відповідності вимоги; — постійно поліпшувати СЕУ задля підвищення екологічної дієвості.	Екологічна політика затверджена та доведена до відома в межах організації. Екологічна політика доступна заінтересованим сторонам. Екологічну політику ведуть як актуалізовану у формі задокументованої інформації.	Екологічну політику використовують як основу для встановлення екологічних цілей.

Підрозділ ISO 14001:2015	Рівень досконалості (→)				
	1	2	3	4	5
5.3 Функції, обов'язки та повноваження в межах організації	Найвище керівництво усвідомлює, що потрібно встановити обов'язки та повноваження для відповідних посад і довести до відома в межах організації.	Найвище керівництво встановило та довело до відома обов'язки та повноваження для відповідних посад в організації.	Найвище керівництво забезпечило, що посадові особи, охоплені СЕУ організації, мають чітке розуміння своїх функцій, обов'язків і повноважень стосовно відповідності вимогам СЕУ та досягнення запланованих результатів.	Найвище керівництво встановило обов'язки та повноваження для забезпечення відповідності СЕУ визначеним вимогам СЕУ.	Найвище керівництво встановило обов'язки та повноваження щодо надання звітів про дієвість СЕУ, зокрема про екологічні характеристики.
Планування (див. розділ 6 ISO 14001:2015)					
6.1.1 Дії стосовно ризиків і можливостей — Загальні положення	Організація усвідомлює, що можуть виникнути ризики (потенційні несприятливі наслідки), пов'язані з роботами, діяльністю, продукцією та послугами організації. Організація усвідомлює, що також можуть бути можливості (потенційні корисні наслідки), пов'язані з роботами, діяльністю, продукцією та послугами організації.	Організація визначила та розуміє ризики (потенційні несприятливі наслідки), пов'язані з роботами, діяльністю, продукцією та послугами організації. Організація визначила та розуміє можливості (потенційні корисні наслідки), пов'язані з роботами, діяльністю, продукцією та послугами організації.	Організація розробила, запровадила та підтримує процеси управління ризиками (можливими несприятливими наслідками), пов'язаними з роботами, діяльністю, продукцією та послугами організації з урахуванням екологічних аспектів, обов'язкових для дотримання відповідності вимог та інших чинників, що виникають у середовищі організації, зокрема надзвичайних ситуацій.	Організація розробила, запровадила та підтримує процеси для реалізації можливостей (потенційних корисних наслідків), пов'язаних з роботами, діяльністю, продукцією та послугами організації.	Організація задокументувала процеси керування та послаблення ризиків (потенційних несприятливих наслідків), пов'язаних з роботами, діяльністю, продукцією та послугами організації (зокрема зовнішніх умов довкілля) та процесами реалізації можливостей.

Підрозділ ISO 14001:2015	Рівень досконалості (→)				
	1	2	3	4	5
6.1.2 Дії стосовно ризиків і можливостей — Екологічні аспекти	Організація усвідомлює, що її діяльність, продукція та послуги впливають на довкілля або зазнають впливу довкілля. Вона розуміє, що це може бути пов'язане з виникненням ризиків та можливостей.	Організація розробила та запровадила процес визначення екологічних аспектів організації. У межах СЕУ вона визначила ті види діяльності, продукцію та послуги, які взаємодіють із довкіллям. Умови з відхилом від норми та надзвичайні ситуації, а також зміни, зокрема заплановані/нові/модифіковані розробки, заходи та процеси, були враховані. Екологічні аспекти задокументовані.	Організація визначила ті аспекти, які мають чи можуть мати суттєвий вплив на довкілля. Враховано передбачувані стадії життєвого циклу.	Організація на системній основі визначає впливи на довкілля, пов'язані з екологічними аспектами, а також ті з цих екологічних аспектів, на які вона може впливати та які може контролювати. Вона задокументувала впливи на довкілля та встановлені критерії визначення суттєвості, а також визначені суттєві екологічні аспекти. Використовувана методологія та процес, а також суттєві екологічні аспекти, визначені за їх допомогою, задокументовані.	Організація обмінюється інформацією щодо своїх суттєвих екологічних аспектів з відповідними рівнями та підрозділами в межах організації. Вона періодично аналізує та переглядає екологічні аспекти, зокрема ті, які спричинені новими чи модифікованими видами діяльності, продуктами чи послугами. Вона оновлює документацію, за потреби.
6.1.3 Дії стосовно ризиків і можливостей — Обов'язкові для дотримання відповідності вимоги	Організація визнає, що вона зобов'язана виконувати правові та інші вимоги, застосовні до її екологічних аспектів.	Організація визначила обов'язкові для дотримання відповідності вимоги (відповідні правові та інші вимоги), пов'язані з її екологічними аспектами.	Визначено обов'язкові для дотримання відповідності вимоги, стосовні різних робіт і підрозділів в організації.	Організація врахувала ці обов'язкові для дотримання відповідності вимоги під час розроблення, запровадження та підтримування своєї СЕУ.	Організація враховує ці обов'язкові для дотримання відповідності вимоги, постійно поліпшуючи свою СЕУ. Обов'язкові для дотримання відповідності вимоги задокументовано.
6.1.4 Дії стосовно ризиків і можливостей — Планування дій	Організація визнала необхідність планувати те, як враховувати свої екологічні аспекти, обов'язкові для дотримання відповідності вимоги, а також ризики та можливості.	Організація планує дії, щоб враховувати свої екологічні аспекти, обов'язкові для дотримання відповідності вимоги, ризики та можливості.	Організація планує, як інтегрувати дії у процеси своєї СЕУ або в інші бізнес-процеси та виконувати їх.	Організація планує, як оцінити результативність цих дій.	Під час планування дій організація враховує свої технологічні можливості та свої фінансові, робочі та господарські потреби.

Підрозділ ISO 14001:2015	Рівень досконалості (→)				
	1	2	3	4	5
6.2.1 Екологічні цілі та планування дій для їх досягнення — Екологічні цілі	Організація визнала необхідність установлення екологічних цілей.	Організація встановлює екологічні цілі для відповідних підрозділів функцій та рівнів з урахуванням суттєвих аспектів та пов'язаних з ними обов'язкових для дотримання відповідності вимог, а також ризиків та можливостей.	Екологічні цілі відповідають екологічній політиці та є вимірними (де це можливо).	Екологічні цілі охоплено моніторингом. Організація підтримує в актуалізованому стані задокументовану інформацію про екологічні цілі.	Організація обмінюється інформацією про екологічні цілі та періодично їх оновлює відповідно до своїх зобов'язань поліпшувати екологічні характеристики, у належних випадках.
6.2.2 Екологічні цілі та планування дій для їх досягнення — Планування дій зادля досягнення екологічних цілей	Організація визнала необхідність планувати те, як досягти своїх цілей.	Організація визнала, що для досягнення своїх екологічних цілей потрібно буде розробити докладний план дій.	Складаючи план дій, організація визначає, що потрібно зробити, які ресурси будуть потрібні, хто буде відповідати за кожну дію та коли її буде завершено.	Організація визначила, як буде оцінювати результати, зокрема, які показники екологічної дієвості буде використано для моніторингу прогресу в досягненні її вимірних екологічних цілей.	Організація розглядає, яким чином дії задля досягнення екологічних цілей можуть бути інтегровані в її бізнес-процеси.
Підтримування (див. розділ 7 ISO 14001:2015)					
7.1 Ресурси	Організація розуміє, що необхідно надати належні ресурси для розроблення та підтримування СЕУ.	Організація розглядає свою ситуацію та приймає рішення щодо ресурсів, необхідних для розроблення СЕУ.	Організація забезпечує ресурси, необхідні для запровадження СЕУ.	Організація розглядає свою ситуацію та приймає рішення щодо ресурсів, необхідних для підтримування СЕУ, та надає їх.	Організація визначає та надає ресурси, необхідні для постійного поліпшування.
7.2 Компетентність	Організація розуміє, що певна компетентність може бути потрібна тимчасово зайнятим працівникам та іншим особам, які виконують роботу під контролем організації, зокрема підрядникам. Організація розуміє, що для СЕУ потрібно, щоб певний персонал мав конкретні рівні компетентності щодо СЕУ.	Організація визначає необхідну компетентність для того персоналу, робота якого може вплинути на екологічну дієвість і здатність виконувати обов'язкові для дотримання відповідності вимоги.	Потреби в освіті, професійній підготовленості, досвіді та пов'язаних з ними діях організація визначає з ціллю забезпечення необхідного рівня компетентності.	Організація забезпечує необхідну професійну підготовленість тощо для досягнення необхідного рівня компетентності. Організація зберігає відповідну задокументовану інформацію як доказ компетентності.	Організація оцінює результативність заходів, вжитих для забезпечення необхідного рівня компетентності.

Підрозділ ISO 14001:2015	Рівень досконалості (→)				
	1	2	3	4	5
7.3 Обізнаність	Організація розуміє, що особи, які виконують роботи під контролем організації, повинні бути ознайомлені з СЕУ та її важливістю.	Усі особи, які виконують роботи під контролем організації, обізнані з екологічною політикою організації.	Усі особи, які виконують роботи під контролем організації, обізнані з суттєвими екологічними аспектами та фактичними чи можливими наслідками, пов'язаними з їх роботою.	Усі особи, які виконують роботи під контролем організації, розуміють свій внесок у результативність СЕУ та вигоди від підвищення екологічної дієвості.	Усі особи, які виконують роботи під контролем організації, обізнані з наслідками невідповідності вимогам СЕУ, зокрема обов'язковим для дотримання відповідності вимогам.
7.4 Інформування	Організація розуміє, що внутрішнє та зовнішнє обмінювання інформацією є невід'ємною частиною СЕУ.	Організація розуміє необхідність того, щоб інформація про СЕУ була надійною та послідовною, беручи до уваги її обов'язкові для дотримання відповідності вимоги.	Організація розробила, запровадила та підтримує політику і процес(и), необхідні для внутрішнього та зовнішнього обмінювання інформацією, що має(-ють) відношення до СЕУ. Ці процеси охоплюють рішення про що, коли, з ким і як обмінюватися інформацією. Організація зобов'язана реагувати на відповідні повідомлення, отримані завдяки своїй СЕУ.	В організації встановлені процеси внутрішнього та зовнішнього обмінювання інформацією. Внутрішнє обмінювання інформацією охоплює інформацію, що стосується СЕУ на різних рівнях та в різних підрозділах, і дає можливість особам, які виконують роботу під контролем організації, сприяти постійному поліпшенню. Внутрішнє обмінювання інформацією охоплює зміни в СЕУ, якщо це доречно. Зовнішнє обмінювання інформацією охоплює інформацію стосовно СЕУ, встановлену її процесом(-ами) обмінювання інформацією.	Зовнішнє обмінювання інформацією організації охоплює інформацію про СЕУ, що відповідає обов'язковим для дотримання відповідності вимогам. Задокументована інформація зберігається як доказ обмінювання інформацією, якщо це доречно.

Підрозділ ISO 14001:2015	Рівень досконалості (→)				
	1	2	3	4	5
7.5.1 Задokumentована інформація — Загальні положення	Організація визнала потребу в документації, що стосується сфери застосування СЕУ.	Організація розуміє, яка документація потрібна.	Організація визначила, яка додаткова документація може бути необхідною для підтримання результативності СЕУ.	Організація прийняла рішення щодо документації, необхідної для задоволення вимог СЕУ та підтримання її результативності.	Приймаючи рішення щодо своїх вимог до документації, організація врахувала: — розмір та тип організації; — обов'язкові для дотримання відповідності вимоги; — складність процесів; — компетентність осіб, які виконують роботу під її контролем.
7.5.2 Задokumentована інформація — Розроблення та оновлення	Організація визнала необхідність мати документацію у доречному форматі.	Організація зрозуміла, що для розроблення та оновлення задokumentованої інформації потрібна відповідна ідентифікація та опис.	Організація має підхід до ідентифікації та опису задokumentованої інформації (наприклад, назви, дати, автора чи реєстраційного номера).	Організація має підхід до формату (наприклад, мови, версії програмного забезпечення, графіків) та носіїв інформації (наприклад, паперових, електронних).	Організація виконує аналізування та схвалення задля забезпечення придатності та адекватності задokumentованої інформації.
7.5.3 Задokumentована інформація — Контроль задokumentованої інформації	Організація визнала необхідність контролю задokumentованої інформації.	Організація вирішила, як має намір здійснювати контроль документів. Вона забезпечує, щоб документація була придатною та доступною для використання там, де і коли вона потрібна.	Організація запровадила контроль документів, щоб забезпечити належну захищеність задokumentованої інформації (наприклад, від втрати конфіденційності, неналежного використання чи втрати цілісності).	Розробляючи процеси контролю документів, організація вдається до таких дій (якщо застосовно): — розподіл, доступ, пошук і використання; — збереження, зокрема збереження її розбірливості; — контроль змін (наприклад, контроль версій); — зберігання та видалення.	Задokumentовану інформацію зовнішнього походження, яку організація визначила необхідною для планування та функціонування СЕУ, організація ідентифікує та контролює належним способом.

Підрозділ ISO 14001:2015	Рівень досконалості (→)				
	1	2	3	4	5
Функціонування (див. розділ 8 ISO 14001:2015)					
8.1 Планування та контроль поточної діяльності	Організація визнала, що потрібно мати процеси для задоволення вимог СЕУ та здійснення заходів, пов'язаних з ризиками та можливостями й екологічними цілями.	Організація розробила та запровадила необхідні процеси. Вона розробила робочі критерії для відповідних процесів.	Організація запровадила контроль необхідних процесів (зокрема процесів, переданих сторонньому виконавцеві) відповідно до робочих критеріїв. Вид і обсяг контролю чи впливу визначено в межах СЕУ. Організація враховує заплановані зміни та аналізує наслідки непередбачених змін існуючих процесів (зокрема процесів, переданих сторонньому виконавцеві). Вона передбачає вжиття заходів для послаблення будь-яких несприятливих наслідків. Контроль може охоплювати технічні засоби керування. Контроль може бути здійснено за такою ієрархічною послідовністю: (1) усунення небезпеки, (2) замінення менш небезпечними матеріалами чи процесами та (3) застосування адміністративного контролю, і може бути реалізовано окремо або в поєднанні.	Організація розробила засоби контролю, щоб забезпечити дотримання своїх екологічних вимог у процесі проектування та розроблення з урахуванням аспектів передбачуваного життєвого циклу та доречних випадків. Організація визначає, у відповідних випадках, екологічні вимоги щодо закупівель продукції та послуг і обмінюється інформацією про екологічні вимоги із зовнішніми постачальниками, зокрема підрядниками.	Організація підтримує процеси, які були розроблені та впроваджені. Організація вважає за необхідне надавати інформацію про потенційні суттєві впливи на довкілля, пов'язані з транспортуванням або постачанням, використанням, обробленням у кінці строку придатності та остаточним видаленням своєї продукції та послуг. Організація підтримує задокументовану інформацію в обсязі, потрібному, щоб мати впевненість у тому, що процес(и) здійснюються, як було заплановано.

Підрозділ ISO 14001:2015	Рівень досконалості (→)				
	1	2	3	4	5
8.2 Готовність до надзвичайних ситуацій і реагування на них	Організація визнала, що можуть виникнути надзвичайні ситуації, які має бути передбачено СЕУ.	Організація визначає надзвичайні ситуації та їх потенційний вплив на довкілля за допомогою підходу, описаного в 6.1.1 цієї матриці досконалості.	Організація розробила процес(и) для підготування та реагування на потенційні надзвичайні ситуації. Цей процес охоплює: — підготування до реагування плануванням заходів щодо запобігання або послаблення несприятливих впливів на довкілля внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій; — реагування на надзвичайні ситуації, що виникають; — виконання дій для запобігання чи послаблення наслідків надзвичайних ситуацій відповідно до важкості надзвичайної ситуації та потенційного впливу на довкілля.	Організація запровадила та випробувала процес, пов'язаний з надзвичайними ситуаціями. Цей процес охоплює: — періодичне перевірення запланованих заходів щодо реагування, де це можливо; — періодичне аналізування та перевірення процесу(-ів) та запланованих заходів щодо реагування, зокрема після виникнення надзвичайних ситуацій або випробувань; — надання належним чином відповідної інформації та підготовки, пов'язаних з готовністю до надзвичайних ситуацій та реагуванням на них доречним заінтересованим сторонам, зокрема особам, які виконують роботу під її контролем.	Організація підтримує задокументовану інформацію в обсязі, необхідному, щоб мати впевненість у тому, що процес(и) здійснюють, як було заплановано.

Підрозділ ISO 14001:2015	Рівень досконалості (→)				
	1	2	3	4	5
Оцінювання дієвості (див. розділ 9 ISO 14001:2015)					
9.1.1 Моніторинг, вимірювання, аналізування та оцінювання — Загальні положення	Організація визнала, що оцінювання екологічної дієвості є важливою складовою запровадження та підтримування СЕУ.	Організація визначила, що потрібно піддавати моніторингу чи вимірюванню. Організація визначила критерії, за якими можна оцінити екологічну дієвість, та відповідні показники.	Організація розробила процес(и), зокрема методи, періодичність, устаткування, калібрування тощо, які потрібно використовувати для моніторингу, вимірювання, аналізування та оцінювання.	Організація запровадила та випробувала процес(и).	Організація здійснює внутрішнє та зовнішнє обмінювання інформацією щодо екологічної дієвості відповідно до обов'язкових для дотримання відповідності вимог. Організація підтримує процес(и) як задокументовану інформацію та переглядає їх за потреби. Організація зберігає задокументовану інформацію як доказ результатів моніторингу, вимірювання, аналізування та оцінювання екологічної дієвості.
9.1.2 Моніторинг, вимірювання, аналізування та оцінювання — Оцінювання дотримання відповідності	Організація визнала необхідність дотримання застосовних, правових і нормативних вимог. Організація визнала необхідність виконувати інші вимоги, які вона вирішила прийняти.	Організація розробила процес(и) оцінювання виконання обов'язкових для дотримання відповідності вимог і визначила періодичність оцінювання.	Організація запровадила та підтримує процес(и) оцінювання відповідності.	Організація оцінює відповідність та, за потреби, виконує коригувальні дії. Організація підтримує обізнаність щодо стану дотримання відповідності організації та його розуміння.	Організація зберігає задокументовану інформацію як доказ результатів оцінювання відповідності.

Підрозділ ISO 14001:2015	Рівень досконалості (→)				
	1	2	3	4	5
9.2 Внутрішній аудит	Організація визнала необхідність забезпечити відповідність СЕУ вимогам та результативного її запровадження і підтримування.	Організація збирає інформацію, необхідну для розроблення програми внутрішнього аудиту, і добирає незалежних аудиторів з відповідним обсягом навичок для проведення аудиту неупереджено та об'єктивно.	Організація розробила, запровадила та підтримує програму внутрішнього аудиту, зокрема сферу застосування та критерії аудиту, забезпечуючи неупередженість. Вимоги до планування аудиту стосуються періодичності, методів, відповідальності та звітності.	Організація забезпечує звітування про результати аудитів перед відповідним керівництвом.	Організація зберігає задокументовану інформацію як доказ виконання програми аудиту та результатів аудиту.
9.3 Аналізування системи управління	Найвище керівництво визнало відповідальність за СЕУ, зокрема за її постійну придатність, адекватність та результативність.	Найвище керівництво планує та періодично аналізує функціонування СЕУ.	Під час аналізування системи управління найвище керівництво розглядає статус дій за результатами попередніх аналізувань та змін у: — доречних внутрішніх і зовнішніх чинниках; — потребах та очікуваннях заінтересованих сторін; — обов'язкових для дотримання відповідності вимогах; — суттєвих екологічних аспектах; — ризиках і можливостях.	Під час аналізування системи управління найвище керівництво розглядає ступінь досягнення цілей, інформацію про дієвість, таку як невідповідність та коригувальні дії, результати моніторингу та вимірювання, виконання обов'язкових для дотримання відповідності вимог і результати аудитів. Найвище керівництво розглядає достатність ресурсів, відповідні повідомлення від заінтересованих сторін та можливості для постійного поліпшування.	Організація зберігає задокументовану інформацію, яка охоплює: — висновки щодо постійної придатності СЕУ; — достатність і результативність прийнятих у межах СЕУ рішень, пов'язаних з постійним поліпшуванням та потребою в змінах; — дії, виконані, коли цілі не були досягнуті; — можливості інтегрування СЕУ з іншими бізнес-процесами; — наслідки для стратегічного напрямку функціонування організації. Організація зберігає задокументовану інформацію як доказ результатів аналізування системи управління.

Підрозділ ISO 14001:2015	Рівень досконалості (→)				
	1	2	3	4	5
Поліпшування (див. розділ 10 ISO 14001:2015)					
10.1 Поліпшування — Загальні положення	Організація визнає, що можуть бути можливості для поліпшування.	Організація визначає можливості для поліпшування на основі показників екологічної дієвості, результатів моніторингу, вимірювання, аналізування та оцінювання.	Організація визначає можливості для поліпшування на основі результатів внутрішніх аудитів.	Організація визначає можливості для поліпшування на основі результатів аналізування системи управління.	Організація виконує дії, необхідні для досягнення запланованих результатів своєї СЕУ.
10.2 Поліпшування — Невідповідність і коригувальні дії	Організація визнала необхідність реагувати на невідповідності.	Організація реагує на невідповідність, коли вона виникає. Організація виконує дії для контролю та коригування невідповідностей та усуває наслідки.	Організація усуває будь-яку причину невідповідності, щоб уникнути повторень.	Організація аналізує результативність виконаних коригувальних дій. Організація вносить зміни до СЕУ, коли це необхідно.	Організація зберігає задокументовану інформацію як доказ характеру невідповідностей, виконаних подальших дій та результатів будь-яких коригувальних дій.
10.3 Поліпшування — Постійне поліпшування	Організація визнала необхідність постійного поліпшування придатності, адекватності та результативності СЕУ задля підвищення екологічної дієвості.	Організація визначає можливості для постійного поліпшування.	Організація здійснює постійне поліпшування придатності та адекватності СЕУ.	Організація здійснює постійне поліпшування результативності СЕУ.	Організація продемонструвала, що постійне поліпшування СЕУ призвело до покращення екологічних характеристик.

БІБЛІОГРАФІЯ

- 1 ISO 14001:2015 Environmental management systems — Requirements with guidance for use
- 2 ISO 14004:2016 Environmental management systems — General guidelines on implementation
- 3 ISO 14031:2013 Environmental management — Environmental performance evaluation — Guidelines
- 4 ISO 19011:2018 Guidelines for auditing management systems
- 5 ISO Guide 73:2009 Risk management — Vocabulary.

НАЦІОНАЛЬНЕ ПОЯСНЕННЯ

- 1 ISO 14001:2015 Системи екологічного управління. Вимоги та настанови щодо застосовування
- 2 ISO 14004:2016 Системи екологічного управління. Загальні настанови щодо запровадження
- 3 ISO 14031:2013 Екологічне управління. Оцінювання екологічної дієвості. Настанови
- 4 ISO 19011:2018 Настанови щодо здійснення аудитів систем управління
- 5 ISO Guide 73:2009 Керування ризиком. Словник термінів.

ДОДАТОК НА (довідковий)

ПЕРЕЛІК НАЦІОНАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ УКРАЇНИ, ІДЕНТИЧНИХ МІЖНАРОДНИМ НОРМАТИВНИМ ДОКУМЕНТАМ, ПОСИЛАННЯ НА ЯКІ Є В ЦЬОМУ СТАНДАРТІ

ДСТУ ISO 14001:2015 (ISO 14001:2015, IDT) Системи екологічного управління. Вимоги та настанови щодо застосовування

ДСТУ ISO 14004:2016 (ISO 14004:2016, IDT) Системи екологічного управління. Загальні настанови щодо запровадження

ДСТУ ISO 14031:2016 (ISO 14031:2013, IDT) Екологічне управління. Оцінювання екологічної дієвості. Настанови

ДСТУ ISO 19011:2019 (ISO 19011:2018, IDT) Настанови щодо проведення аудитів систем управління

ДСТУ ISO Guide 73:2013 (ISO Guide 73:2009, IDT) Керування ризиком. Словник термінів.

Код згідно з НК 004: 13.020.10

Ключові слова: вплив на довкілля, довкілля, екологічна дієвість, екологічний аспект, життєвий цикл, організація, поліпшення, система екологічного управління.
